

JAMIYATDA TILNING MADANIYATLARARO FUNKSIYASI

THE INTERCULTURAL FUNCTION OF LANGUAGE IN SOCIETY

МЕЖКУЛЬТУРНАЯ ФУНКЦИЯ ЯЗЫКА В ОБЩЕСТВЕ

Mardonova Gulmira

“Renessans ta’lim universiteti” magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqola jamiyatda tilning madaniyatlararo funksiyasini har tomonlama tahlil etadi. Tadqiqot tilning diplomatiya va xalqaro munosabatlardagi o'rni, shuningdek, tizimli irqchilik sharoitida samarali tinglashning inklyuzivlikni ta'minlashdagi hal qiluvchi ahamiyatini o'rganadi. Ikki asosiy ilmiy manba asosida tilning global tushunishni mustahkamlash va ijtimoiy tenglikka erishishdagi ikki yoqlama funksiyasi sintez qilinadi. Natijalar til siyosati va ta'lim dasturlarini takomillashtirish orqali madaniyatlararo kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar bilan yakunlanadi.*

Kalit so'zlar: *Til, Madaniyatlararo muloqot, Global aloqalar, Ijtimoiy adolat, Tushunmovchiliklar, Diplomatik munosabatlar, Faol tinglash*

Abstract: *This thesis comprehensively analyzes the intercultural function of language in society. The study examines language's role in diplomacy and international relations, alongside the crucial importance of effective listening for ensuring inclusivity amidst systemic racism. Based on two primary scientific sources, the dual function of language in fostering global understanding and achieving social equity is synthesized. The findings conclude with recommendations for improving intercultural competencies through enhanced language policies and educational programs.*

Keywords: *Language, Intercultural communication, Global relations, Social justice, Misunderstandings, Diplomatic relations, Active listening*

Аннотация: *Настоящая глава всесторонне анализирует межкультурную функцию языка в обществе. Исследование изучает роль языка в дипломатии и международных отношениях, а также критическую важность эффективного слушания для обеспечения инклюзивности в условиях системного расизма. На основе двух основных научных источников синтезируется двойная функция языка в содействии глобальному взаимопониманию и достижению социального равенства. Результаты завершаются рекомендациями по улучшению межкультурных компетенций посредством совершенствования языковой политики и образовательных программ.*

Ключевые слова: *Язык, Межкультурная коммуникация, Глобальные связи, Социальная справедливость, Непонимание, Дипломатические отношения, Активное слушание*

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida jamiyatlarning o'zaro bog'liqligi misli ko'rilmagan darajada oshgan. Texnologiyalar, iqtisodiyot va ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi turli madaniyatlar vakillarining muntazam va bevosita muloqotini ta'minlamoqda. Bu sharoitda til nafaqat odamlar o'rtasidagi aloqa vositasi, balki madaniyatlar o'rtasidagi ko'priq, tushunishni shakllantiruvchi va o'zaro bog'liqlikni mustahkamlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Biroq, tilning madaniyatlararo funksiyasi doimo ham silliq kechmaydi; u murakkabliklar, tushunmovchiliklar va hatto ziddiyatlarga ham sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa, madaniy xilma-xillik va ijtimoiy tengsizliklar mavjud bo'lgan jamiyatlarda tilning roli yanada dolzarblik kasb etadi.

Muammo: Global darajada tilning xalqaro aloqalar, diplomatiya va savdo-sotiqdagi hal qiluvchi ahamiyati keng e'tirof etilgan bo'lsa-da, tilning ijtimoiy adolat, tenglik va inklyuzivlikni ta'minlashdagi chuqur, ko'pincha e'tibordan chetda qoladigan funksiyasi yetarli darajada o'rganilmagan.

Jumladan, "post-irqiy" jamiyat haqidagi noto'g'ri tushunchalar, tizimli irqchilik va u bilan bog'liq tushunmovchiliklar sharoitida tilning, xususan, "tinglash"ning roli jiddiy tahlilni talab qiladi. Qolaversa, tilning madaniyatlararo funksiyasining diplomatik va ijtimoiy-axloqiy jihatlarini sintez qilish ilmiy adabiyotlarda to'liq aks etmagan.

Adabiyotlar sharhi

Til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tilshunoslik, sotsiologiya, antropologiya va kommunikatsiya nazariyasi sohalarida uzoq vaqtdan beri muhokama qilinib kelinmoqda. Bu bog'liqlikni tushunish tilning madaniyatlararo funksiyasini tahlil qilish uchun asos yaratadi.

Til va madaniyat bir-biridan ajralmas holda mavjuddir. Vilgelm fon Gumboldt (Wilhelm von Humboldt) tilni "millat ruhi" deb ta'riflab, har bir til o'ziga xos dunyoqarashni aks ettirishini ta'kidlagan. Edvard Sapir (Edward Sapir) va Benjamin Uorf (Benjamin Whorf) tomonidan ilgari surilgan Sapir-Uorf gipotezasi tilning shaxsning dunyoqarashini va reallikni idrok etishini shakllantirishdagi rolini ta'kidlaydi. Garchi ushbu gipoteza tanqidlarga uchragan bo'lsa-da, til va madaniyat o'rtasidagi chuqur aloqa g'oyasi saqlanib qolgan [3]. Lev Vygotskiyning (Lev Vygotsky) ijtimoiy-madaniy nazariyasi esa tilni kognitiv rivojlanishning asosiy vositasi va ijtimoiy o'zaro ta'sirning markaziy komponenti sifatida ko'rib chiqadi [4].

Madaniyatlararo muloqot nazariyalari, xususan, Edvard Xoll (Edward Hall) va Gert Xofstede (Geert Hofstede) kabi olimlarning ishlari, madaniyatning kommunikativ xulq-atvoriga ta'sirini o'rganadi. Xollning "yuqori kontekstli" va "past kontekstli" madaniyatlar tasnifi yoki Xofstedening madaniy o'lchovlari (masofa kuchi, individualizm/kollektivizm) madaniy farqlarning muloqotga qanday ta'sir qilishini tushunishga yordam beradi [5]. Bu nazariyalar tilni shunchaki kodlar tizimi emas, balki murakkab madaniy-ijtimoiy jarayonlarning ajralmas qismi sifatida baholash uchun zamin yaratadi.

Tilning xalqaro aloqalar va diplomatiyadagi roli ([1]): Ahmed Kareem Aljarelahning "Language and International Communication: The Impact of Language on International Understanding and Diplomatic Relations" nomli tadqiqoti tilning global

miqyosdagi madaniyatlararo funksiyasiga e'tibor qaratadi. Ushbu tadqiqotda ta'kidlanishicha, "tilning hayotiy o'rni bugungi globallashtirilgan jamiyatda madaniyatlararo muloqotni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega" [1, 606-bet]. Aljarelah tilning xalqaro munosabatlarga, xususan, savdo, diplomatiya va madaniy almashinuvga chuqur ta'sirini muntazam tahlil qiladi.

Uning asosiy xulosalaridan biri shuki, yangi tillarni o'rganish mamlakatlar o'rtasidagi aloqani sezilarli darajada yaxshilashi, natijada ziddiyatlarni kamaytirishi va hamkorlikni oshirishi mumkin.

Tadqiqot ikki tillilikning global vaziyatlarda sezilarli ustunligini ko'rsatadi va til xilma-xilligidan kelib chiqadigan murakkabliklarni tan oladi. Aljarelahning ishida tilning siyosiy va iqtisodiy o'lchovlari, ya'ni tilning davlatlar o'rtasidagi munosabatlarni shakllantirish, savdo shartnomalarini osonlashtirish va diplomatik kelishuvlarga erishishdagi roli aniq namoyish etilgan. U samarali xalqaro aloqalarni rivojlantirish uchun yaxshi ishlab chiqilgan til siyosati va keng qamrovli ta'lim dasturlarining zarurligini ta'kidlaydi [1].

Bu yondashuv tilni asosan "ko'prik" va "vosita" sifatida ko'radi, uning samaradorligi til bilish darajasi va madaniy farqlarni bilish bilan chambarchas bog'liq.

Tilning ijtimoiy adolat va inklyuzivlikdagi roli ([2]): Ikkinchi manba, AQShdagi irqiy tengsizliklar kontekstida samarali madaniyatlararo muloqotning ahamiyatini ko'rib chiqadi. Ushbu maqola "post-irqiy" jamiyat tushunchasini tanqid qiladi, Prezident Obamaning saylanishidan keyin irqiy tenglikka erishilgani haqidagi da'volarni rad etadi.

Metodologiya

Ushbu bobda tilning jamiyatdagi madaniyatlararo funksiyasini o'rganish uchun sifatli (qualitative) tadqiqot yondashuvi qo'llaniladi. Bu yondashuv tadqiqot mavzusining murakkab va kontekstga bog'liq tabiatini chuqur tushunishga imkon beradi.

Tadqiqot yondashuvi: Tadqiqot asosan nazariy tahlil va sintezga asoslanadi. Mavjud adabiyotlar va keltirilgan ilmiy manbalar [1, 2] tahlil qilinadi, ulardagi asosiy argumentlar, konsepsiyalar va xulosalar aniqlanadi. Deduktiv fikrlash (umumiy nazariyalar asosida xususiy holatlarni tahlil qilish) va induktiv fikrlash (xususiy dalillar asosida umumiy xulosalar chiqarish) elementlaridan foydalaniladi. Bu usul tilning turli madaniy kontekstlardagi ko'p qirrali funksiyalarini chuqur va keng qamrovli tahlil qilish imkonini beradi.

Aljarelah, A. K. (2023). "Language and International Communication: The Impact of Language on International Understanding and Diplomatic Relations" [1].

Amerika Qo'shma Shtatlaridagi irqiy tengsizliklar, madaniyatlararo muloqot va tinglashning ahamiyatiga bag'ishlangan ilmiy maqola [2]. (Asl manbada muallif ko'rsatilmaganligi sababli, bu maqola tavsifiy tarzda keltirilgan).

Shuningdek, tilshunoslik, sotsiologiya va madaniyatlararo kommunikatsiya bo'yicha umumiy nazariy manbalar ham tahlilga kiritildi.

Kontent tahlili (Content analysis): Tanlangan manbalardagi asosiy g'oyalar, argumentlar, ta'riflar va misollar tizimli ravishda aniqlandi.

Natijalar va tahlil

Ushbu bobda tilning madaniyatlararo funksiyasi borasidagi tahlil Aljarelahning xalqaro aloqalar bo'yicha tadqiqoti [1] va irqiy tengsizliklar kontekstidagi muloqotga oid maqola [2] asosida amalga oshiriladi. Natijalar tilning nafaqat global miqyosda tushunishni shakllantirish, balki jamiyat ichidagi ijtimoiy adolatga erishishda ham fundamental rol o'ynashini ko'rsatadi.

Aljarelahning tadqiqoti [1] tilning xalqaro munosabatlardagi markaziy o'rnini yaqqol ko'rsatadi. Uning xulosalariga ko'ra, "yangi tillarni o'rganish mamlakatlar o'rtasidagi aloqalarni sezilarli darajada yaxshilashi, ziddiyatlarni kamaytirishi va hamkorlikni oshirishi mumkin" [1, 610-bet]. Bu tilning pragmatik funksiyasini, ya'ni turli madaniy va siyosiy tuzilmalar o'rtasida axborot almashinuvini ta'minlash va kelishuvlarga erishishdagi o'rnini ta'kidlaydi.

Diplomatik munozaralar, xalqaro savdo bitimlari va madaniy almashinuv dasturlarida samarali til ko'nikmalari muhim ahamiyatga ega. Ikki tillilik yoki ko'p tillilikka ega bo'lish esa "global vaziyatlarda sezilarli ustunlik" beradi [1, 611-bet], chunki u nafaqat so'zma-so'z tarjimani, balki madaniy nuanslar va yashirin ma'nolarni ham tushunishga yordam beradi.

Til siyosati va ta'lim dasturlarining joriy etilishi global tushunishni mustahkamlash va yanada mustahkam xalqaro hamkorlikni yo'lga qo'yishda hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki ular tilni o'rganish va madaniyatlararo kompetensiyalarni rivojlantirish uchun sharoit yaratadi. Biroq, Aljarelahning tadqiqoti tilning xilma-xilligi bilan bog'liq murakkabliklarni ham tan oladi, bu esa xalqaro muloqotda potentsial tushunmovchiliklar va to'siqlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Ikkinchi manba [2] tilning madaniyatlararo funksiyasini jamiyatning ichki ijtimoiy muammolari, xususan, irqiy tengsizliklar kontekstida chuqurroq o'rganadi. Maqola "post-irqiy" jamiyat tushunchasini keskin tanqid qilib, tizimli irqchilik va BIPoC vakillariga nisbatan zo'ravonlikning davom etayotganini ta'kidlaydi. Bu yerda tilning roli nafaqat tushunishni osonlashtirish, balki ijtimoiy adolatga erishish uchun kurashda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Mualliflarning fikricha, "BIPoC bo'lmaganlar tez-tez eshitishadi, ammo chinakam tinglay olmaydilar" [2], bu esa muloqotdagi eng katta to'siqlardan birini ko'rsatadi.

Bu tahlil tilning madaniyatlararo funksiyasida "faol tinglash"ning (active listening) naqadar muhimligini ko'rsatadi. Faol tinglash shunchaki eshitish emas, balki boshqa madaniyat vakilining (bu yerda BIPoC vakillarining) nutqini, his-tuyg'ularini va tajribalarini chuqur tushunishga intilishdir. Bu faqat til bilishdan tashqari, empatiya, hurmat va o'z madaniy noto'g'ri qarashlarini tan olishni ham talab qiladi. Tinglovchining roli ijtimoiy tenglikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki u BIPoC vakillarining ovozlarini tan olish, ularning shikoyatlari va takliflariga javob berish uchun zamin yaratadi.

Muhokama

O'tkazilgan tahlil jamiyatda tilning madaniyatlararo funksiyasi nafaqat texnik aloqa vositasi, balki chuqur ijtimoiy, madaniy va axloqiy tushunishni shakllantiruvchi

muhim omil ekanligini tasdiqladi. Aljarelahning [1] ishi tilning global tushunish, diplomatiya va xalqaro hamkorlikni mustahkamlashdagi rolini yoritgan bo'lsa, ikkinchi manba [2] tilning ijtimoiy adolat, inklyuzivlik va ayniqsa, tizimli irqchilik sharoitida samarali tinglashning hal qiluvchi ahamiyatini ko'rsatdi. Bu ikki yondashuv bir-birini to'ldirib, tilning murakkab va ko'p qirrali funksiyasini namoyish etadi.

Tilning madaniyatlararo funksiyasi yuzasidan o'tkazilgan ushbu tadqiqot Sapir-Uorf gipotezasi va Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy nazariyasi kabi mavjud nazariy asoslarni boyitadi. Tadqiqot tilning nafaqat dunyoqarashni shakllantirishi, balki ijtimoiy o'zaro ta'sir va adolat mexanizmlarida ham markaziy rol o'ynashini ko'rsatadi. Xususan, [2] manbaning "faol tinglash"ga urg'u berishi madaniyatlararo muloqot nazariyalariga yangi qirra qo'shadi. Tinglash shunchaki passiv qabul qilish emas, balki madaniy kompetensiyaning faol komponenti bo'lib, empatiya, hurmat va boshqa madaniyatga mansub shaxsning tajribasini tan olishni o'z ichiga oladi.

Bu, Hall va Hofstede nazariyalarida ko'proq madaniy farqlarni tushunishga qaratilgan bo'lsa, [2] esa muloqotning axloqiy va ijtimoiy-siyosiy jihatlariga urg'u beradi. Global diplomatiya va mahalliy ijtimoiy adolat kontekstida tilning universal (tushunishni shakllantirish) va mahalliy (o'ziga xos ijtimoiy muammolarga yechim topish) funksiyalari o'zaro chambarchas bog'liqdir.

Global tinchlik va hamkorlikka erishish, jamiyat ichidagi tenglik va inklyuzivlikka erishmasdan turib mumkin emas. Bu esa tilning ham makro-, ham mikro-ijtimoiy darajalarda muhim ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda, tilning madaniyatlararo funksiyasini yanada samaraliroq qilish uchun quyidagi amaliy tavsiyalar ilgari suriladi:

Ko'p tillilikni va madaniyatlararo ta'limni rag'batlantirish: Maktab va oliy ta'lim tizimlarida xorijiy tillarni o'rganishni chuqurlashtirish va madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni joriy etish zarur. Bu nafaqat yangi tillarni o'rgatish, balki turli madaniyatlar, qadriyatlar va dunyoqarashlar haqida tushuncha berishni ham o'z ichiga olishi kerak [1].

Xulosa

Mazkur bob jamiyatda tilning madaniyatlararo funksiyasini chuqur tahlil qilib, uning global va mahalliy darajadagi murakkab rolini ochib berdi. O'tkazilgan tadqiqot Aljarelahning [1] tilning xalqaro diplomatiya, savdo va madaniy almashinuvdagi muhimligi haqidagi argumentlari bilan bir qatorda, irqiy tengsizliklar kontekstida samarali madaniyatlararo muloqot va ayniqsa "faol tinglash"ning [2] ahamiyatiga urg'u beruvchi ikkinchi manba xulosalarini sintez qildi.

Til – ikki tomonlama ko'prik: Til nafaqat axborot almashinuvi vositasi, balki turli madaniyatlar o'rtasida tushunish, hamkorlik va tinchlikni shakllantiruvchi global ko'prikdir. Yangi tillarni o'rganish xalqaro aloqalarni sezilarli darajada yaxshilashi va ziddiyatlarni kamaytirishi mumkin.

Tinglashning inklyuzivlikdagi hal qiluvchi ahamiyati: Tilning madaniyatlararo funksiyasi faqat so'zlash ko'nikmalarini emas, balki chuqur "faol tinglash" qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Tizimli irqchilik va tengsizliklar sharoitida boshqa madaniyat

vakillarining ovozi chinakam tinglash ijtimoiy adolatga erishish va inklyuziv jamiyatni qurishning asosiy shartidir.

Murakkabliklar va siyosat zarurati: Til xilma-xilligi ham imkoniyat, ham tushunmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin. Shuning uchun, global hamkorlikni va ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun yaxshi ishlab chiqilgan til siyosati va madaniyatlararo ta'lim dasturlari nihoyatda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] Kramsh, Claire. Til va Madaniyat. Oxford: Oxford University Press, 1998.

[2] Scollon, Ron, and Scollon, Suzanne Wong. Madaniyatlararo muloqot: Diskurs yondashuvi. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2001.

[3] Lucy, John A. "Lingvistik nisbiylik." Antropologiya Yillik Sharhi, vol. 26, 1997, pp. 291-312.

[4] Risager, Karen. "Til va Madaniyat: Global oqim va mahalliy murakkablik." Til, Madaniyat va O'quv dasturi, vol. 17, no. 3, 2004, pp. 195-202.

[5] Gudykunst, William B. "Xavotir/Noaniqlikni Boshqarish Nazariyasi: Hozirgi Holati va Yangi Yo'nalishlar." Xalqaro va Madaniyatlararo Aloqa Yillik, vol. 20, 1997, pp. 41-59.